Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوه شاعر اندیښنې

وېناوال: احمدشاملو
ژباړن: فرهاد ویاړ
ایډیټر: سرمد
خپرندویه: سیند
وبلاګ: www.ketabtoon.blogfa.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوه شاعر اندیښنې

احمد شاملو

تعصب، هغه کرکجن ډنډ دی چې زموږ د هیواد «روڼ اندي» په کې تر څټه ډوب شوي دي. زموږ په هیواد کې تعصب د توکم، ژبې، سیمې، فکر، دین، مذهب، جنس او... په بڼه انسانیت، خواخوږي، وجدان، اخلاق او فرهنګ د نیستۍ په درشل کې ودرولي دي.

تعصب د ارتجاع، امپریالیزم او تالي څټو په لاس کې هغه ارزانه او آسانه وسیله ده چې ورسره خپلې ښکیلاکګرې موخې پلي کوي او ولسونه په ټګمارۍ سره د منځنۍ پیړیو په ټال کې زنګوي تر څو طبقاتي پوهې ته ونه رسیږي او د مریيانو په توګه د پانګوالو، فیوډالانو او روحانیانو په رکاب کې توره ووهي او وینه ورکړي.

همدا ډول زموږ په مېنه کې ښته داسې هنري، ادبي، فرهنګي، سیاسي او فلسفي اندونه چې له ارزونې، پلټنې، څېړنې او منطقي تفکر پرته د میراث په توګه موږ ته رارسیدلي او ښته داسې کسان چې حاضر دي دې میراثي اندونو لپاره خپل همنوع چارماري او د الحاد پر صلیب میخ کړي او...

د احمد شاملو دا پرتمینه وینا مې په دې هوډ ژباړلې چې لږ تر لږه د هغه نوي فلسفي لید لپاره لاره هواره کړي چې تعصب له خپلې اډانې شړي او پر طبقاتي بنسټونو ولاړ د ټولنې د پرمختګ او د ولسونو په ګټه دریځ غوره کوي. هیله من یم چې دا ګوډه او ماته ژباړه وکړای شي د هغو مبارزو روڼ اندو تنده ماته کړي چې ډېر پخوا یې پر هر ډول تعصب لاړې تو کړي او یوازې پر علمي، عیني او منطقي نړۍ لید باور او ایمان لري.

خو باید یادونه و کړم چې د شاملو له دې ارزونې سره کټ مټ موافق نه یم، په تېره بیا په تاریخ کې د اتلانو د نقش په اړوند. شاملو په دې وینا کې په تاریخ کې د ولسونو او پرګونو ونډې ته اډو پام نه لري او آن کله نا کله ورته په ټیټه او سپکه سترګه هم ګوري. په داسې حال کې چې دا ولسونه او پرګنې دي چې تاریخ جوړوي، نه اتلان او قهرمانان. قهرمانان کولای شي دا بهیر ګړندی یا ټپ کړي، خو په هیڅ توګه بشپړ تاریخي بهیر په یوازې توګه نشي جوړولی. شاملو په دې ډول ارزونې سره له دیالکتیکي ارزونې څخه متافیزیکي او ایده آلیستي ارزونې ته مخ کوي، چې د شاملو په شان پرتمین انسان څخه له تمې لیرې بریښي.

فرهاد ویاړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ایران د چارو د شننې او څېړنې د مرکز په اتم کنفرانس کې د احمد شاملو وینا
(د ۱۹۹۰ کال اپریل، برکلي، کالیفرنیا)

اندیښنه

ډېرو ګرانو دوستانو،

ستاسو په منځ کې شتون او له تاسو سره خبرې کول او اوریدل تل زما لپاره یو مغتنم فرصت او ډېره ښه تجربه ده. خو کله چې سره راټولیږو معمولاً یوازې د سیاسي مسایلو په اړه خبرې کوو، که ښکاره ووایم کوښښ کوو چې د پولې دننه پیښو په اړه خبرې وکړو او هغه څه چې مو په هیواد کې تیریږي په خپل بنسټیز اندلید سره یې وتلو او داسې نور او نور او دا نو اوس ورو ورو په یو رسم او عادت بدل شوی دی او لږ ډېر یې د دود بڼه غوره کړې. زه په پام کې لرم چې نن شپه دا رسم مات کړم او خبرې له نورو ځایونو څخه پیل او یو بل ځای ته یې ورسوم. غواړم د راتلونکې په اړه د خپلو اندیښنو په هکله وغږیږم. کولای شم خپلې خبرې یوازې په یوې لنډې پوښتنې پیل کړم، خو دې پوښتنې ته د رسیدلو لپاره اړ یم چې لومړی یې مقدمات جوړ او بیا یې زمینه برابره کړم.

فکر کوم چې د دې زمینې د جوړولو لپاره غوره به دا وي چې یو تاریخي حقیقت د بیلګې په توګه راواخلم، ویې څېړم، وړاندې یې کړم او بیا له لاسته راغلي پایلې څخه ګټه واخلم او خپله پوښتنه د هغې په رڼا کې طرحه کړم.

دولس کاله وړاندې مې په نیویارک کې د مهرګان په جشن کې ولیدل چې زموږ دوستان د دې جشن ویاړنه «پر ضحاک د کاوه بریا» ګڼي. البته دا موضوع نه نوې ده او نه هم کومه حیرانتیا لري، ځکه له څېړنې سره سم ډېری دوستان د نړۍ په هر ځای کې چې دي، دا لفظي تیروتنه کوي. زه دا موضوع د هماغه تاریخي بیلګې په توګه چې مې وویل مطرح کوم او په دوو برخو کې یې تجزیه او تحلیلوم، ولیدل شي چې کوم ځای ته رسیږم.

د مهرګان جشن:

مهر، په اصل کې په لرغونې پارسي کې، میترا یا که سم یې تلفظ کړم میثره و. او مهر یا میترا یا میثره هماغه لمر دی. مهرګان هم چې په لرغونې پارسي کې میثرګانه تلفظ کیده، د ژب دود له مخې یعنې «لمر ته منسوب» معنا ورکوي.

په خپله د میثره یا مهر یا لمر په اړه باید ووایم چې د ایرانیانو له اسطوره اي خدایانو څخه یو و او د ایراني اند د ځلیدو یو ښکاره او ځلیدونکی انځور ګڼل کیږي چې له مخې یې د لومړي ځل لپاره د خدای اند او د خدای تصویر د انسان په بڼه ځمکې ته راځي او که په ځیرتیا سره پام وکړئ، وینئ دا هغه بیلګه ده چې وروسته د هغې له مخې مسیح جوړوي.

دلته لازمه ده چې د مطلب په څنډه کې د یوې نکتې یادونه وکړم چې هیله من یم بې ارزښته ونه ګڼل شي:

د مسیح د اسطورې اهمیت په دې کې دی چې مسیح (البته د مسیحیانو په باور) د خدای زوی شمیرل کیږي ـ یعنې د الوهیت یوه برخه. دا الوهیت ځمکې ته راځي؛ د خدای یوه برخه له آسمان څخه ځمکې ته راځي، هغه هم د یوه خاورین انسان په بڼه. له انسان سره د انسان لپاره هلې ځلې کوي، له انسان سره او د انسان لپاره رنځ ګالي او بالاخره د انسان د ژغورنې لپاره ځان بلهاري کوي... موږ له مسیحیت سره هغه ملنډې نه لرو چې پاپ، کشیشانو او واتیکان جوړې کړې، خو د مسیح د اسطورې په فلسفي شننې سره دې ډېرې ښایسته پایلې ته رسیږو چې انسان او خدای د یو بل لپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

رنځ ګالي، شکنجه زغمي او بالاخره د يو بل لپاره بلهاري کيږي. داسې يوه اسطوره چې ډېره ښايسته، پرتمينه او له معنا ډکه ده.

لنډه دا چې ځمکې ته د خدای راښکته کيدل؛ د خدای تجسد په هغه دردمن قالب کې چې له غوښې، پوستکي او هډوکي جوړ شوی او آسمان ته د مسيح بيا ستنيدنه ټول د مهر يا ميثره د بيلګې له مخې جوړ شوي دي. د مهر په دود کې او د ميترايانو د اعتقاداتو له مخې، ميثره له هغې وروسته چې د انسان په بڼه ځمکې ته راځي او د خاورې د ښاېښې او د ځمکې د برکتي کولو لپاره غوا قرباني کوي، بيرته آسمان ته ستنيږي.

دا هم مهر، چې مهرګان هغې ته منسوب دی.

ولې مهرګان، په حقيقت او بنسټ کې د خريفي کال يعنې د مني کال پيل او مهمه ورځ وه. دلته ناچار يم چې بيا څنډې ته ولاړ شم او دا ووايم چې زموږ نيکونو د يو لمريز کال پر ځای دوه نيم کاله درلودل چې عبارت وو له خريفي يا مني او ربيعي يا پسرلني کال څخه چې بحث يې ډېر مفصل دی او زموږ د نننۍ شپې له بحثه وتلی دی؛ خو په ټوليزه توګه په لنډو کې ويلی شم چې همدا ظاهراً کوچنۍ نکته د هغو معتبرو اسنادو برخه ده چې ثابتوي آريايي قومونه د ځمکې د شمال له لوړو څوکو څخه بيلابيلو ټاټوبو او له هغې ډلې نه ايران ته کډه شوي دي، ځکه د کال پيل يې په دوو برخو، دوه مياشتني دوبي او لس مياشتني ژمي باندی ويشل شوی دی او لکه څرنګه چې پوهيږو دا مسئله قطب ته د نژدې سيمو موضوع ده. وروسته، کله چې دا قومونه هر څومره له جغرافيايي پلوه ښکته راغلي دي، د دوبي موده يې اوږده او د ژمي موده يې لنډه شوې او په خپلې کليزې کې يې سمونې راوړي دي چې بالاخره کال يې تقريباً په دوو شپږ مياشتنيو برخو ويشل شوی چې پسرلنۍ برخه يې په نوروز او د مني برخه يې په مهرګان پيل کيږي چې په دې دواړو ورځو يې جشن لمانځلو.

د مهرګان د جشن ورځ د بغياديش مياشتې، يعنې د بغ يا ميثره له مياشتې سره سمون درلود.

د بغ کلمه په خپله په لرغونې پارسي کې د مطلقو خدايانو په معنی ده او وروسته يې يوازې ميترا يا مهر ته اتلاق کړې ده. بخ چې هم د بغ تصحيف دی په روسي ژبه کې د خدای معنا لري. ښايي ستاسو د پوهې لپاره ووايم چې د بغياديش مياشت د شمس بابلي له مياشتې سره معادله ده چې هماغه شمس يا لمر دی چې د زړې ارمني ژبې معادل يې هم مهرګان دی چې بيا هم د مهرګان يا ميثرګانه تصحيف دی؛ سغدي مياشته يې هم فغکان دی چې بيا فغ هماغه بغ د خدای يا مهر معنا لري او د چين پاچايانو ته يې هم له همدې ريښې څخه فغفور يا بغپور ويل چې معنا يې ده د خدای يا د لمر زوی. او بالاخره زردتشتيانو هم دا مياشت مهر نوموله چې موږ يې نن هم کاروو.

دا البته له وخت شميرنې سره هغه تړاو لرونکې نکتې دي چې د ژب پيژندنې او توکم پيژندنې په شان نورو علومو سره ظاهراً ګډې ريښې پيدا کوي او د يو بل په وسيله تأييديږي. [د ظاهراً کلمه مې د دې لپاره وکاروله چې زه په دې علومو کې سوچه بې سواد يم]

په هر حال، لکه څرنګه چې وينو، مهرګان له دې پلوه د ضحاک او فريدون او کاوه له پاڅون او داسې نورو چارو سره هيڅ تړاو نه لري. د دويم کال د نيمايي برخې هغه جشن دی چې د نوروز په اهميت يې لمانځو او د مهر مياشتې (يا د مهرګان ورځ) له شپاړسم څخه د مهر (يا د رام ورځ) تر يوويشتمې پورې د شپږو ورځو لپاره يې دوام درلود. البته دا شونتيا به وي چې د ضحاک نسکوريدلو له همدې ورځې سره سمون درلودلی وي، ولې داسې يو سمون د دې لامل نشي کيدای چې د دې جشن وجودي علت بدل کړي. د ساري په توګه که چيرې ناصرالدين شاه يې د جمعې په ورځ وژلی وي، موږ ادعا وکړو چې هره جمعه د دې لپاره رخصتي ده ځکه چې ناصرالدين شاه په همدې ورځ وژل شوی دی.

مخکې مې دې ټکي ته اشاره وکړه چې مسيحيت د مهرپرستۍ ټول آداب او دودونه کټ مټ تقليد کړي چې له هغې ډلې څخه د تعميد غسل او د شرابو او ډوډۍ تقديس يادولی شو. دا هم بايد ووايم چې د يو شمير کسانو په باور،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دسمبر د پنځه ویشتمې نېټې جشنونه چې بیا وروسته د مسیح د کلیزې په توګه لمانځل کېده، ریښې یې د همدې مهرګان جشن ته رسیږي. او اوس چې د مسیح د میلاد خبره راپورته شوه دا ټکی هم باید په لنډو کې ووایم چې په خپله میترایي ایرانیانو د مهرګان ورځ په ورته وخت کې د مشیا او مشیانه د زیږیدنې ورځ ګڼله چې د سامي اسطورو هماغه آدم او حوا ده؛ دا ټکی په بندهشن (هغه مهم کتاب چې له تیرو وختونو څخه موږ ته رارسیدلی) کې هم راغلی دی. البته دلته ډېر نور مطالب هم شته چې زه ناچار یم له هغې تیر شم، د ساري په توګه دا ټکی چې آیا اصولاً مسیا یا میسا (مسیح او مسیحا) هماغه مشیا دی که نه، او دا ډول څو نور ټکي.

خو راځئ چې پر دویمې مسئلې خبرې وکړو، یعنې د حضرت ضحاک قضیه راواخلو.

زما ښو دوستانو! زموږ هیواد په ریښتیا چې جالبه هیواد دی. په دې هیواد کې داسې اندلرونکي سرداران راپورته شوي چې ډېر حیرانوونکي فکري او ټولنیز غورځنګونه یې هڅولي، ثمر ته یې رسولي او کله یې هم تر بشپړ بري پورې مخې ته وړي دي. ډېر انقلابي روڼ اندي زموږ د هیواد د تاریخ په عجیبو وختونو کې راڅرګند شوي چې د هغوی د تاریخي لاسته راوړنو مطالعه نه دا چې ستره ده، نه منونکې هم ښکاري.

البته د ټولو زورواکو یو ګډ چال چلند، د تاریخ کړول دي، او په پایله کې په خواشینۍ سره څه چې نن موږ د تاریخ په نامه لرو، یو موټی دروغ او زړې ببولالې دي چې د بیلابیلو پېرونو درباري غوړه مالانو او چاپلوسانو سره ټړلي دي، او دا د حقایقو کړونه او سپین تور ښودل او تور سپین ښکاره کول دومره ډېر دي چې کولای شي ښه نیت لرونکي کسان هم تیر باسي.

د دې تاریخي کړونې ډېره جالبه بیلګه همدا د فریدون او کاوه او ضحاک پېښه ده.

مخکې له دې چې پر دې چارې وغږیږم، باید د اسطورې او تاریخ په اړه د یو ټکي یادونه وکړم: دا ټکی د مطالعې وړ ټکی دی، ډک له مثالونو او شواهدو دی، خو زه په ناچارۍ سره باید په بیړه له دې نه تیر شم او دومره اشاره کوم چې اسطوره یا میت یو ډول افسانه ده چې کیدای شي یوازې د هیلو او آرزوګانو پر بنسټ د پخوانیو انسانانو د تخیلاتو زیږنده وي او په واقعي نړۍ کې د تاریخي حقایقو ملاتړ ولري، یعنې داسې بې منطقه او ماشومانه افسانه وي چې تار او پود یې له یوې تاریخي پیښې څخه سرچینه اخیستې او بیا یې د یو ملت په ذهني چاپیریال کې وده کړې وي او بله بڼه یې نیولې وي، لکه د ابراهیم بن احمد ساماني د ژوند لنډ تاریخ چې د بودا سیدهارتا له افسانه اي ژوندلیک سره ګډ شوی او د ابراهیم بن ادهم په اسطورې بدل شوی دی. په دې صورت کې کولای شو په بیلابیلو سرچینو کې له پلټنې سره دا تاریخي حقایق ومومو، پر هغوی د معرفت وړانګې وشیندو او سموالی او ناسموالی یې فرق او منځپانګه یې پیدا کړو، چې بیا هم د ضحاک اسطوره د هغې یوه روښانه بیلګه ده.

نوم یې ګئومات او مشهور په غاصب

د ایران په لرغوني تاریخ کې د یوه سړي نوم اخیستل شوی چې ګئومات نومیږي او مشهور په غاصب دی.

پوهیږو چې د کوروش له مرګ وروسته زوي یې کبوجیه د سردارانو او درباریانو او روحانیانو او اشرافو په توافق سره پاچاهی ته ورسید او د مصریانو د لوټنې لپاره یې هلته لښکر وویست، ځکه جګړه او نړۍ نیونه چې لومړی د مغلوبو ملتونو د شتمنۍ د لوټنې او بیا وروسته د کلني باج و خراج سره مل وي، په هغه وخت کې د لښکریانو سردارانو ته چې یوازې د اشرافو طبقې څخه ټاکل کیدل، یو ډول ثمرورکوونکی تولیدي کار شمیرل کیده (البته که وکړای شو لوټنې او باج اخیستنې ته «تولیدي کار» ووایو!).

(c) ketabton.com: The Digital Library

پریږدئ یو ټولیز حکم صادر کړم او پاکې اوبه مو پر لاسونو توی کړم: د وخت ټول زورواکي لیوني وو. ارواپیژندنه په آسانی سره دا ټکی ثابتولی شي. او که وغواړم خپل حکم یو څه پراخه کړم ښایي هغه په دې ډول سم کړم چې: د تاریخ د زورواکو په یو څه لاس بر و: ټول د مشنګ له جنسه وو او په ځینو کې دا مشنګتوب د ځنځیري لیونتوب تر وروستی کچې پورې رسیده. یعنې شاوخوا کسانو، سرتیرو، مرییانو او په خټه نوکرانو یې هومره شاوخوا غوړه مالي کړې ده او دومره یې ورته لکی خوځولې ده او ځینې ځایونه یې ورته څټلې دي او ورڅخه یې سترې او لویې نابغې، مخور هوښیاران او یوه رهبران جوړ کړي چې ورو ورو خپلو حریفانو ته مشتبه شوي دي او دومره شوده کړای شوي دي چې د یوه په ذهن کې ناڅاپي ګرځیدلي چې زه د لمر زوی یم؛ هغه بل ادعا کړې ده چې زه د خدای زوی یم؛ سکندر ادعا وکړه د هغه مار نطفه ده چې د شپې لخوا یې د مور پر بړستنې حرکت کاوه او نادرشاه چې د هماغه لومړیو څخه بالاخانه په اجارې ورکړې وه او پلار یې هیر کړ، مدعي شو چې د توري زوی، د توري لمسی، د توري کړوسی او د توري کودی دی. د دې تاریخي لیونو تر منځ د بیچاره کبوجیه حساب له نورو بیل دی. دا ښاغلی د هغو ملنګانو په څیر و چې دوړو کولو ته یې اړتیا نه درلوده او دا اړتیا یې هم نه درلوده چې چاپیر کسان یې د پوزې مخې ته سره ټوټه وخوځوي او یا هم د لکی لاندې ورته اغزی کیږدي. ځکه چې د لومړیو څخه زموږ د مشهورې وینا له مخې د بلوغتیا ماده یې مستعده وه او بی لکی نڅیدو. دا بی عقله سړی (اشرافو هم له همدې امله پر تخت کښینولی و چې واګې یې ورته په خپلو لاسونو کې ولري) مصر ته د رسیدو او بري او هلته له بې شمیرو جنایتونو وروسته سوچه ځنځیري لیونی شو. بې هوښي او کمزورتیا او میرګي او د لیوني سپي د داړلي انسان حالت یې پیدا کړ او داسې ورځې ته ورسید چې مصریانو د زړه له کومې باور وموند چې دا ناروغي ورته د مصر د خدایانو لخوا هغه کیفر دی چې د جنایتکارانه کړنو په بدل کې ورباندی نازله کړې ده.

کبوجیه یو ورور درلود چې بردیا نومیده. بردیا طبعاً د خپل ورور له جنوني حالت څخه خبر و او پوهیده چې نن یا سبا به د هغه د جنون پای یوه تماشه شي او تخت او خول به له لاسه ورکړي. له بلې خوا یې ځینې افکار هم درلودل او څو ځله یې غورځنګونه په لاره اچولي وو او اشراف یې د وینې تږي وو او پوهیده که چیرې کبوجیه وپرځول شي، اشراف به هغه په هیڅ پلمه پرې نږدي چې پر ځای کښیني. همدا و چې مخکې شو او د کبوجیه او پوځ په غیابت کې پر تخت کښیناست. کله چې د بردیا د پاځون خبر مصر ته راورسید، داریوش او د پوځ نورو مشرانو د کبوجیه سر د اوبو لاندې کړ او پر ایران یې برید وکړ تر څو په قهرجن څواك سره د بردیا لاس لنډ کړي.

کوم جعلي او لاس خوړلی تاریخ چې نن زموږ په لاس کې دی، پیښه په دې ډول رانکلوي:

« کبوجیه مخکې له دې چې مصر ته حرکت وکړي د پرک ساس پس په نامه خپل یو محرم ته دنده ورکړه چې په پټه او داسې چې څوک پوه نشي، بردیا ووژني؛ داسې نه چې په غیاب کې یې د پاچاهی هوا د هغه په سر ولګیږي. دا دنده تر سره شوه، خو د قسمت له مخې د ګئومات په نامه د زردتشتیانو یو روحاني چې د مقتول بردیا سره یې څیره په عجیبه توګه یو شان وه، له دې راز څخه خبر شو او لکه څرنګه چې پوهیده له هغه پرته بل څوک د بردیا له وژل کیدو څخه خبر نه دی، وېې ویل چې زه بردیا یم او پر تخت کښیناست.»

شته جعلي تاریخ د پیښې ادامه په دې ډول کږوي:

« کله چې په مصر کې دا خبر د کبوجیه غوږ ته ورسید، څه د دې لپاره چې یو چا په دروغو خپل ځان بردیا ګڼلی دی او یا هم د دې لپاره چې دوکه شوی دی او بردیا یې نه دی وژلی، ډیر په قهر شو (او دلته دوه روایتونه شته:) یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا چې د جنوني قهر له امله يې ځانوژنه وکړه، بل دا چې بې له ځنډه يې خپل آس ته ودانګل چې ايران ته ولاړ شي او د دې ناڅاپي دنګلو له امله کومه توره يې چې ملا ته تړلې وه، په ختېځه کې ننوځي او د هغې له ټپه مري.»

دا وروستی روايت په بشپړه توګه جعلي دی. د جمشيد د تخت ډبرکيندنې ښکاره کوي، پاچا څه چې آن عادي سرتيرو هم توره بې غلافه پر ملا نه تړله.

په هر حال، د دې جعل شوي تاريخ په وينا:

«پرک ساس پس د برديا د وژلو راز د پوځ له مشرانو سره شريکوي. هغوی په بيره ځان ايران ته رسوي او پوهيږي، چا چې خپل ځان برديا نومولی دی ګئوماته په نوم هغه د زردتشتيانو روحاني دی چې ورور يې د سلطنتي ماڼيو رييس دی. نو له مخکنی پريکړې سره سم په ځانګړي ساعت پر ماڼۍ يرغل وړي او هغه وژني او پريکړه کوي چې سبا په يوه ځای کې سره راټول شي او د هر چا آس چې د نورو له آسونو څخه مخکې وشنيډو، هغه به پاچا شي. د داريوش ناظر هوښياري کوي او يوه شپه مخکې په وعده شوي ځای کې د داريوش د آس د معارفې وسايل او اسپه برابروي. په سبا سهار د داريوش آس دې ځای ته په رسيدو سره د تيرې شپې د خوندورو شيبو په ياد شنيږي او د دغه شهوتناکه ځناور په مټ، پاچاهي (چې البته سل ځله الهي وديعه ده) داريوش ته ورکول کيږي.»

ښه، تاريخ داسې وايي. خو دا تاريخ جعلي دی، دوکه او له دروغو ډک دی، د حقيقت ملنډ وهونکې کړونه ده. راځئ وګورو چې حقيقت څه دی:

لومړی بايد ووايم، داريوش او ملګرو يې څه اړتيا درلوده چې کبوجيه ووژني؟

۱. د کبوجيه ليونتوب هغې کچې ته رسيدلی و چې نور نو بايد په اړه يې اساسي فکر کړی وی.

۲. يوازې د کبوجيه په وژنې سره يې امکان درلود چې د برديا وژل د هغه پر غاړه واچوي او په خپله تورن نشي.

۳. لکه څرنګه چې به وګورو د کبوجيه په وژلو سره د برديا وژنه آسانه وه.

همدا ډول بايد ووايم چې:

- ولې يې د برديا له وژنې وروسته د ګئومات دروغجنه پيبنه رامنځته کړه؟

۱. ځکه چې له کبوجيه وروسته پاچاهي بی له شکه برديا ته رسيده او هغوی اول دا چې د برديا د کړنو او اقداماتو سرسخته مخالفان وو او دويم دا چې د برديا په وژنې سره په پاچا وژنې تورنيدل چې پايلې يې روښانه وې. دا و چې برديا يې د ګئومات په نامه وواژه.

۲. د برديا ټولنيز نفوذ هومره ډير و چې ولسي پرګنو يې وژل زغملی نشول.

د پيښې د واقعيت ارزونه کولای شي په ښه ډول دغه ټکي روښانه کړي:

موږ د دې چارې د واقعيت پيدا کولو لپاره يو معتبر تاريخي سند لرو. دا سند د بيستون کتيبه ده چې وروسته د همدې داريوش په فرمان پر ډبرې وکيندل شوه، که څه هم د دروغجن حافظه عموماً کمزوره وي، خو هماغه څه چې د تاريخ کړونې لپاره پر دې کتيبې کيندل شوي دي، د دې تاريخي چلي موټی پرانيزي:

زه اوس يوازې د دې کتيبې څو جملې تاسو ته لولم:

«ما داريوش، ورشوګانې، کرونډې او منقولې شتمنی او بردګان بيرته جنګياليو ته ستانه کړل... ما په پارس او ماد او نورو ځايونو کې هغه څه چې اخيستل شوي وو، بيرته واخيستل.»

(c) ketabton.com: The Digital Library

عجب، ښاغلی داریوش، دا جنګیالي خلك چې په خپلې کتیبې کې دې ورته اشاره کړې ده، د پوځ له مشرانو او سردارانو پرته څوك دي چې هغه هم له اشرافې طبقې څخه تاکل کیدل؟

چا له هغوی بردګان، ورشوګانې، کروندې او منقولې شتمنی اخیستې وې چې تا بیرته هغوې ته ستنې کړې؟

د مسئلې اصلي ټکی همدا دی. حقیقت دا دی چې د ګئوماته په نوم اصلاً څوك نه و او هغه څوك چې د داریوش او ملګرو لخوا یې وژل شوی په خپله بردیا دی. بردیا د خپل ورور او د توطئه ګرو درباري اشرافو له نشتوالي څخه استفاده کوي او واك په لاس کې اخلي او بی له ځنډه د ټولنې د جوړښت په بدلولو پیل کوي، د انقلاب تر کچې بدلونونه راولي. هغه څه چې د هرودوت له لیکنې لاسته راځي، ښکاره کوي چې د خپلې پاچاهی د اووه ـ اته میاشتو په موده کې ډیر ښه کارونه تر سره کوي، داسې چې په ټولې کوچنی آسیا کې مړینه یې ملي ناورین ګڼل کیږي او ورته عمومي ویر اعلانوي. هرودوت، د بردیا له اقداماتو څخه له پوځي اجباري خدمت نه د خلکو معاف کول او د درې کالو د مالیاتو بخښنې یادونه کوي، خو د بیستون کتیبه چې د داریوش په فرمان کیندل شوې ده، ښیي چې موضوع له دې خبرو څخه ډیره ژوره وه:

د بیستون ډبرلیکنه د ورشوګانو او د کرنیزو ځمکو او د منقولو شتمنیو یادونه کوي چې داریوش هغه اشرافو او جنګیالیو (د پوځ مشرانو) ته بیرته ستانه کړي دي ـ ښکاري چې بردیا د اشرافي کورنیو منقوله او نامنقوله شتمنی مصادره او دهقانانو او کرونده ګرو ته یې بخښلې وه.

ډبرلیکنه د هغو بردګانو خبره راخلي چې داریوش هغوی بیرته جنګیالیو ته ستانه کړي دي ـ ښکاري چې بردیا بردګي یا لږ تر لږه برده ډوله کار په بشپړه توګه ملغی کړی و.

یو روښ اندي مورخ په خپلې رسالې کې لیکلي دي:

«په دې بهیر کې خبره د شتمنیو او ورشوګانو او د معبدونو سوځولو او د مالیاتو بخښل او بیګار (برده ډوله کار ته رسیږي (او دا ټول، لږ تر لږه) د هخامنشي ټولنې په اقتصادي او ټولنیزو اړیکو کې د یو کړکیچ ښکارندوی کوي.»

دیاکونف هم لیکي:

«د ګئوماتا (او زما په باور په خپله بردیا) د کار له پای موندنې وروسته، داریوش له ډیرو پاڅونونو او مخالفتونو سره مخامخ شو. د دې پاڅونونو موخه د بردیا د وخت د نظامونو بیا راژوندي کول وو چې داریوش ټول ملغی کړي وو. له دې پاڅونونو څخه لږ تر لږه درې یې په ټوله معنا د ولسي غورځنګونو بڼه ونیوله. دا درې عبارت وو له فرادا پاڅون، فرورتیش فرائورت پاڅون او د پارسي هیزدائه پاڅون. داریوش د دې پاڅونونو په وړاندې تریخ او خونړی چلند وکړ، لکه څرنګه چې په بابل کې یې مثلاً یو وار د غورځنګ درې زره رهبران او مشران په دار وځړول.»

وګورئ په خپله داریوش په دروغجنې ډبرلیکنې کې د فرورتیش د کار پای موندنې په اړه څه وایي:

«هغه یې ځنځیر تړلی ماته راوست. ما په خپل لاس د هغه غوږونه او پوزه پرې کړه او سترګې مې ورته له کاسې راوویستې، هغه یې هماغه شان په ځنځیرونو او هتکړیو سره زما په دربار کې وساتو او ټولو جنګیالو هغه ولید. له

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغې وروسته مې فرمان ورکړ چې هغه په اکباتانه کې پر نیزې کښېنوي. همدا ډول مې هغه کسان چې د هغه پلویان وو په اکباتانه کې په یوې کلا کې په دار وځړول.»

اصولاً دا لیونی ډوله غچ اخیستنه او نه باوریدونکي داړل په کافي ډول د دې غورځنګ ښکاره کوونکی ده او په ښه توګه کولای شي د فرورتیش د غورځنګ د پراختیا او ژورتیا خبر ورکړي.

د تاریخ ړنګ ښودنه اوږده سابقه لري. د انوشیروان پیښې باندې ټول پوهیږي او نه یې تکراروم. دې سړي خور حرموني له روحانیونو سره جوړجاړی وکړ که هغه د وروښو پر ځای پاچاهی ته ورسوي، د مزدکیانو ریښې به وچې کړي.

لیکل شوي دي چې یوازې په یوې ورځ کې په یوه قول سره په ټول هیواد کې یو سلو دیرش زره مزدکیان په چل سره ونیول او له سر څخه تر ملا پورې یې د آهکو په کوچنیو کوهیانو کې ښخ کړل. دې کړنې داسې یوه کرکه رامنځته کړه چې د رژیم تبلیغاتي ادارې د هغې د نښو نښانو د ورکولو لپاره ملا وتړله تر څو د عدل په ځنځیر او نورو مسخرو تماشو سره له دې خونړې لیوني څخه د عدل پرښته جوړه کړي، او جوړه یې هم کړه او داسې یې جوړه کړه چې وېې کړای شول شاید د تل لپاره تاریخ ته دوکه ورکړي، لکه څرنګه چې نن هم کله د انوشیروان نوم اورو، وغواړو که و نه غواړو د عادل کلمه زموږ په ذهن کې انځوریږي.

زنده ست نام فرخ نوشیروان به عدل گرچه بسی گذشت که نوشیروان نماند
(ژوندی دی د نوشیروان ویاړلی نوم په عدل/ که څه هم ډیر کلونه تیر شوی خو نور نوشیروان نشته)

بیچاره سعدي!
لنډه دا چې د داریوش او بردیا پیښه درسره ولرئ، څو ورته بیا راستانه شوو.

اوس وګورو د ضحاک قضیه څه ده

ښاغلی حصوري چې زما له دوستانو څخه یو نومیالی څیړونکی دی، په یوې لیکنې کې د ضحاک د اسطورې په اړه لیکي:

جمشید ټولنه په طبقاتو وویشله: روحاني طبقه، د اشرافو طبقه، پوځي طبقه، د کسبګرو او کروندګرو او نورې طبقې. له دې وروسته ضحاک واک ته رسي. له ضحاک وروسته، فریدون چې د آهنګر کاوه له پاڅون سره پاچاهی ته رسي، لومړنی کار چې کوي، ټولنې ته د جمشد د پېر د طبقاتو راستنول دي. د فردوسي په وینا، فریدون همدا چې پاچاهی ته رسي په ښارونو کې ډنډوره اچوي چې:

سپاهي نباید که با پیشه ور به یک رو جویند هر دو هنر
(پوځي نه ښایي چې کسبګر سره / تر سره کړي په یو وخت دواړه هنرونه)
یکي کارورز و دگر گرزدار سزاوار هر دو پدید است کار
(د یو هنر دی کار د بل ګُرزوهنه/ د دواړو لپاره جوړ شوي وړ کارونه)
چون این کار آن جوید آن کار این پر آشوب گردد سراسر زمین!
(که هغه وکړي د ده کار او دا د هغه کار/ ډکه به شي ټوله ځمکه له آشوبه!)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا موږ ته ښکاره کوي چې ضحاک د خپل سلطنت په پېر کې چې د جمشيد او فريدون د سلطنت تر منځ تير شوی دی، په ټولنه کې طبقې له منځه وړي دي. البته موږ دوه درې زره کاله وړاندې د ټولنې د طبقاتي ويش په اړه په ځينو شيانو پوهيږو. دا طبقه ويشنه نه يوازې د لرغونې ايراني ټولنې ځانګړنه وه، بلکې نوی اوستا هم چې متن يې په لاس کې لرو، د دې طبقو شتوالی تاييدوي.

ښکاره ده چې د ضحاک اسطوره، په کومه بڼه چې موږ ته رارسيدلې ده، د هغو کسانو د ذهن انځور دی چې د طبقاتي نظام له ګټو څخه برخمن وو. د هغې طبقې کسان چې د ټولنې د هرم قاعده جوړوي، ولې بايد هيله وکړي چې فريدون راشي او بيا هغوی بيوزلې کړي يا ولې بايد د طبقاتي نظام له راستنيدو څخه په زړه کې ګوډه ماته کړي؟

له دوو حالاتو څخه وتلې نه ده: يا دا چې د اسطورې انځورونکي له شتمنې طبقې څخه وو (چې دا ډير ليرې ښکاري) يا د اسطورې ضبط کوونکو (څه فردوسي او څه هم مصنف خداينامک چې د شاهنامې اخځليک دی) چال وهلی هغه اسطوره چې د بيوزلو طبقو د هيلو ښکارندوي کوله په هغه ډول يې اړولې چې په شاهنامه کې يې ګورو او له دې لارې يې په صادقانه توګه د ځان او د خپلې طبقې د ګټو ننګه کړې ده. طبيعي ده د هغه چا په نظر چې د طبقاتي نظام له ګټو څخه برخمن دی، ضحاک بايد محکوم شي او د بدمرغي کسبګر کاوه چې ټولنيز حقوق نه لري، انقلابي رسالت د بري په درشل کې پای ته ورسيږي او يوازې د آهنګرۍ يو ټوټه څرمن يې د ولسونو د شوده توب لپاره، د پاچا او ولسونو د نه ماتيدونکي پيوستون د نښې په توګه د سلطنتي بيرغ بڼه غوره کړي او فريدون چې پخواني نظام ته د ټولنې ستنوونکی او د طبقو د يوځای کيدنې مخ نيوونکی دی، بايد د درناوي په سترګه وکتل شي او تکريم شي.

حضرت فردوسي د ضحاک د پاچاهۍ په برخه کې د هغه له ټولنيزو اقداماتو څخه يادونه نه کوي او يوازې يې په همدې بسنه کړې چې هغه مخکې له مخکې محکوم کړي. واقعيت دا دی، بې له دې چې موضوع څرګنده کړي او د خپل زړه خبره وکړي د بينوا ضحاک حق يې ورته په ورغوي کې ايښی، دوه مارونه يې ورته په اوږو شنه کړي چې ناچاره دی د آرامۍ لپاره يې د انسان د سر ماغزه پر هغوی وخوري. اوس نو تاسو ولاړ شئ د دې ملنډو په اړه له فردوسي څخه پوښتنه وکړئ چې ولې بايد د دې مارانو د خوراک لپاره د انسانانو سرونه غوڅ کړي؟ ولې يې د مړو د سرونو له ماغزو څخه کار نه اخيست؟ په هر حال د ژوندي انسان د ماغزو د پيدا کولو لپاره لومړی بايد هغه ووژني، که نه؟ هو، نور نو قلم د دښمن په لاس کی دی. تاسې که يوازې د شاهنامې د ضحاک د پاچاهۍ برخې په لوستلو بسنه وکړئ، مطلقاً د قضيې له اصل څخه څه لاس ته نه راوړئ، بس دومره وينئ چې يو بابا پر تخت کښيناستلی چې پر اوږو مارونه لري او ناچاره دی د ځوانانو د سرونو له ماغزو څخه هغوی ته خواړه ورکړي، ترڅو ماران يې و نه ځوروي. خلک تنګيږي او انقلاب کوي او ژوند ورباندی تريخوي او پر ځای يې فريدون پر تخت کښينوي او د انقلاب اصلي اتل هم يو آهنګر دی چې د آهنګرۍ يو ټوټه څرمن يې د بيرغ په توګه په لرګي باندې تړلې. البته فکر ونکړئ چې فردوسی عليه الرحمه نه پوهيده چې د انقلاب کولو لپاره لازمه نه ده چې هرومرو يو شی په لرګی پسې وتړل شي؛ خو دې يوې ټوټې څرمن ته يې اړتيا درلوده چې بايد په راتلونکې کې د لوټمارانو او لوټل شويو د طبقاتي پيوستون د کاوياني بيرغ په توګه ورپول شي!

خو کله چې د فريدون د پاچاهۍ برخې ته ورسيدئ، هغه هم په دې شرط چې سرسري له مطلب نه تير نشئ، ايله به خبر شئ؛ لومړی دا چې د بيچاره ضحاک پر اوږو مارونه يوه پلمه ده او هغه څه چې فردوسي له تاسو پټ کړي او په وخت سره يې خپل غبر نه دی ايستلی، د ضحاک طبقاتي انقلاب دی؛ دويم دا چې په ډيرې حيرانتيا سره دې پايلې ته رسيږئ چې د ضحاک د پېر اتل آهنګر يو شوده جاهل او د بيوزلو طبقو ګټو ته يو خاين انسان راڅرګنديږي!

دا ټکی به يوې خوا ته کيږدو. کوم پاڅون چې خلکو د ضحاک په وړاندې وکړ عملاً د خپلو ګټو په ضد د اشرافي ټولنې له قيد او بند څخه د آزاد شويو ولسونو پاڅون دی او په حقيقت کې هغه کودتا ده چې ځپل شويو اشرافو د لومپنانو او اوباشانو په لمسونې سره د ضحاک په وړاندې په لاره واچاوه. پوښتنه دا ده چې ولې د پاڅون له بري وروسته پاچاهي فريدون ته سپارل کيږي؟ يوازې يو لامل لري: فريدون له سلطنتي کورنی څخه دی او د فردوسي په وينا

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاهنشاهي پرتم لري، يعنې سلطنتي وينه يې په رګونو کې ده! (چې زه بنده مطلقاً د دې ډول وينې له کيمياوي فورمول څخه اطلاع نلرم).

دا په اصطلاح شاهنشاهي پرتم هغه موضوع ده چې فردوسي ورباندې تل ټينګار کوي. د هغه تعصب په دې باور چې عادي خلک د ټولنې د لاربښودنې مقام ته د رسيدلو وړ نه دي، شايد د انوشيروان له داستان څخه په ښه توګه څرګند شي:

قباد له اصفهان څخه د تيريدو پرمهال يوه شپه د يوه بزګر له لور سره تيروي او کلونه وروسته خبريږي چې د شاهنشاه يوې شپې کوروداني ورته يو زرين اوربله زوی پيدا کړی دی چې وروسته انوشيروان نومول کيږي او پاچاهی ته رسيږي. ښه، داسې خو نه کيږي. مګر شوني ده چې يو جمجاهي× پاچا له يوې طلاقی ښځې څخه چې د پاچاهي وينه نلري او په بقالې طبقې پورې تړاو لري، نږۍ ته راغلی وي؟ همدا دی چې په يو ډول د نجلی توکم تر څيړنې لاندې نيول کيږي او بې له ځنډه کشفيږي چې نه، کومه انديښنه نشته، نجلی د جمشيد د وينې او رګ څخه ده او د پاچاهانو وينه يې په رګونو کې بهيږي!

د فردوسي د شاهنامې په ټولو پاچاهانو کې، ضحاک هغه يوازينې کس دی چې نشي ويلی:

منم شاه با فره ي ايزدي همم شهرياري، همم موبدي

(زيم پاچا د پرښتو له پرتم سره / هوډ مې پاچاهي، هوډ مې موبدي××)

او دا په خپله ثابتوي چې ضحاک د پاچاهی او آن د درباري اشرافو له کهول څخه نه دی، بلکې هغه کس دی چې د ولسي پرګنو له منځه راپورته شوی دی.

ښاغلی حصوري په دقيقه توګه دې ټکي ته اشاره کوي:

«له هغه ځايه چې دا پېر په ټوليزه توګه له الهي اړخونو څخه چې نورو پيرونو ته يې ورکړی دی، جلا دی، بايد ومنو چې انساني پېر دی... دا ضحاک د اسطورې د انځورګر په نظر کې دومره ناپاکه انځور شوی چې نور يې د آژی دهاک (يا ښامار) ايراني لقب او بيوراسب ايراني نوم ته يې هم پام نه دی کړی او يوځلي يې هغه ناايراني او بخصوص عرب ګڼلی او په خپل خيال سره يې دا رټه د ايرانيانو له لمن څخه پريمنځلې ده چې خدای مه کړه يو له هغوی څخه هم د طبقاتي نظام په څير، سپيڅلي امر په وړاندې و نه دريږي!»

کله چې په تاريخ کې د ضحاک د اسطورې شا ونيسو، دې حقيقت ته رسيږو چې د فردوسي ضحاک کټ مټ هماغه غاصب ګئومات دی چې داريوش له برديا جوړ کړی و.

که تاسو هغه څه ته چې ابوريحان بيروني د ضحاک په اړه ليکلي دي پام وکړئ، د بيستون د ډبرليکنې له مطالبو سره د هغه د مطالبو ورته والي ته حيران پاتې کيږئ. د ابوريحان د متن يو ډير زيات مهم ټکی د ضحاک په پېر کې "په کوروداني کې د ګډون" اصطلاح ده او دا دقيقاً هماغه شرمناک تور دی چې پر مزدک بامدادن يې هم لګولی دی. پام وکړئ د مزدکي او ضحاکي معتقداتو نژديوالي ته! مزدک له اړتيا څخه زيات هر ډول خصوصي مالکيت رداوه او اشتراکي مالکيت ته يې تبليغ کاوه. د اشرافو لپاره، ښځې د خصوصي شتمنی برخه وه نه د انساني ټولنې نيمايي برخه. همدا و چې په ډير حراميتوب سره يې د مزدک حکم ته عموميت ورکړ او هغه يې تورن کړ چې ميرمنې د ټولو نارينه لپاره په اشتراکي توګه غواړي. هغه "په کوروداني کې ګډون" چې بيروني، ضحاک ته نسبت ورکړی دی هماغه شرمناک تور دی چې وروسته د مزدک په آئين پسې هم وتړل شو، ځکه کوروداني د زوم او خاوند په معنا ده چې متضاده کلمه يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

میرمن ده. اوس نو دا پریږدئ چې بیروني د هغه پېر په اړه تاریخي څرګندونې کوي چې یوه اسطوره ده او لزوماً د تاریخ بڼه نه لري!

ښاغلی حصوري خپلې لیکنې ته په دې جملې سره ادامه ورکوي:

«د ضحاک د حق لاسته راوړنه چې د خلکو د ګټو د خوندیتوب په ګناه د اوږې مار او جادوګر ښودل شوی دی باید موږ د جمشید د داستان له ادامې څخه و نه دروي: ګورو چې فریدون بیا د ایراني پخواني پاچاهانو زوړ قالب پیدا کوي او د ضحاک ځپاند پېر ته پای ورکوي او ټولنه هماغې لارې ته بیایي چې جمشید وړله.»

×جم: د جمشید مخفف چې د شاهنامې د داستانونو له مخې د پیشدادي څلورم پاچا و. لوی پاچا هم ویل کیږي.

جمجماه: لوی او د درناوی وړ پاچا

×× موبد: د مغان مشر، د مغان لوړه طبقه او د زرتشتیانو روحاني مشر

د فردوسي واقعي شخصیت

ګورئ دوستانو چې د افسانه اي ضحاک یا د تاریخي بردیا حکومت موږ په ناسمه، په تیروتنې، د فردي زورواکی، ظلم، بلوس او استبداد د حاکمیت مظهر ګڼلی دی. په بله وینا خپل یوازینی لرغونی شخصیت مو چې له ولسي انقلابي کړنو څخه ډک دی او کولای شوو کارنامې یې د بیستون د کتیبې په شهادت او آن په خپله د شهنامې له مدارکو څخه استخراج کړو، د فردوسي په بدو تبلیغاتو چې د خپلو طبقاتي ګټو او شخصي باورونو له مخې یې کړي دي، په ناوړه توګه ککړوو او بیا کاوه د ولسي انقلاب مظهر ګڼو، په داسې حال کې چې کاوه بل هیڅ شی نه و مګر د ولس ضد یو عنصر.

په دې ډول د یوې نازل شوې آیې په توګه د فردوسي د ویناو بشپړ منل چې له ناچارۍ څخه یې کړي دي، زموږ د بی دقتی ګناه ده، نه د هغه ګناه چې خپلې طبقاتي ګټې یا باورونه یې په پام کې نیولي دي.

په دریمې نړۍ کې د رژیمونو سیاست، ارتجاعي او ښکیلاکي دی. هر ژریم په خپلو تبلیغاتي لوډسپیکرانو سره له یوې خوا یوازې هغه څه چې غواړي او یا یې په خپله ګټه ګڼي تبلیغوي او له بلې خوا په سانسور او اختناق سره د هر اند او فکر د خپرولو مخه نیسي، کوم چې د خپلې ګټې پالنې سیاست سره په تضاد کې ویني. ګورئ چې تر اوسه پورې هیڅ څیړونکي تاسو ته نه دي ویلي چې د فرودسي شاهنامه، که د هغه په خپل وخت کې له اوس څخه نژدې زر کاله وړاندې ـ د عرب ځپلي، خلیفه ځپلي او د ترکانو سلجوقي ځپلي ایران د خلاصون لپاره مبارزه هڅوله، نن باید له هغې سره په پوهې چلند وشي نه په تړلو سترګو. د پخواني رژیم لوډسپیکرانو له شاهنامې څخه "د ایران د ملي حماسې" په توګه نوم اخیست، په داسې حال کې چې په هغه کې د ایران له ملت څخه کومه خبره نشته او که چیرې وي په ټولو ځایونو کې د وطن او ملت مفاهیم د پاچا په کلمه کې انځوروي. ښه، که له دې پرته وي نو په ایران کې د راډیو د جوړېدو له لومړیو څخه به یې هر سهار د لرغوني لوبغالي د ډهل د ضرب په وسیله د خلکو په اعصابو کې نه ننویستله. آخر نن شاهنشاهي شان او شوکت څه بڼه لري؟ او بیا موږ څه کار لرو چې فردوسي له مطلقه سلطنت پرته بل سیاسي نظام نشو پیژندلی؟

په ایران کې که تاسې غوښتلي وي چې یو کتاب، مقاله او یا یوه رساله تألیف کړئ او په هغې کې مو لیکلي وي چې په شاهنامې کې یوازې ضحاک دی چې شاهنشاهي پرتم نه لري او له ولسي پرګنو څخه راپورته شوی دی؛ او

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې سړي په دې يا هغې دليل ټولنيز محدوديتونه له منځه وړي او په ژورو ټولنيزو سمونو يې لاس پورې کړی، نو حکومت يې د فردوسي د نظر په خلاف د انصاف او پوهې حکومت و؛ او کاوه نومي پر هغه قيام کړی او د جمشيد د وينې او رګ يو تن يې د هغه پر ځای کښينولی نو هغه څه چې په واقعيت کې د کاوه د پاڅون په توګه تعبيريږي د پخوا په شان ښکيلاکي بهير ته د ټولنې د ستنيدو يوه ضد انقلابي کودتا وه؛ که چيرې يې سر درته د ځانګ لاندی کړی نه وای، نو لږ تر لږه ستاسو د ځينو پايلو ته يې د خپرولو اجازه نه ورکوله او که په يو ډول له لاس څخه يې خبره وتلې وای، په زرګونو وسيلو يې تاسو ځپلئ. لکه څرنګه چې له حافظ څخه زما په برداشتونو، د رژيم کلتوري وړی ښکرينو استادانو په پوره شوده توب سره رايه صادره کړه چې ما بايد محاکمې ته وکاږي، او وروسته چې اوضاع بدله شوه په پريکنده توګه يې د هغې د خپرولو مخه ونيوله.

هو. حقيقتونه او واقعيتونه موجود دي او هلته دي: په شاهنامه کې، د بيستون په ډبرليکنه کې، د حافظ په ديوان کې، په هغو کتابونو کې چې لوستل يې کفر او الحاد ګڼل کيږي، په هغه فلم کې چې سانسور يې د ليدنې اجازه نه ورکوي او په ټولو هغو شيانو کې چې دولتونه او سانسور يې د اخلاق په نوم، د بد ښوونې په نوم، د فکر د ويجاړونې د مخنيوي په نوم او په زرګونو نورو نومونو او پلمو کوښښ کوي چې ولسي پرګنې پرې نږدې له هغوې سره مخامخ شي.

د نړۍ په هر ګوټ کې، هر واکمن رژيم چې يو څه ممنوع الانتشار وشميرل، زه ځان ته حق ورکوم چې فکر وکړم د هغه ژريم په کار کې کوم چل شته او غواړي يو څه له ما پټ کړي.

ځينې نظامونه د سانسور پلي کول په دې وينا توجيه کوي چې: "موږ نه پريږدو ميکروب زموږ بدن ته راننوځي او زموږ او د خلکو فکري روغتيا خرابه کړي." هغوی په خپله هم پوهيږي چې ببولالی وايي. د ټولنې فکري روغتيا يوازې له مخالف اند سره د مخامخ کيدو په پايله کې خوندي پاتی کيږي. ته يوازې هغه وخت پوهيدلی شی سم فکر کوئ چې زه ستا منطق په خپل ناسم اند سره ولمسوم. زه هغه وخت کولای شم خپل نيمګړی فکر اصلاح کړم چې ته د خبرو اجازه ولرئ. ابته خبرې پيرودونکي نه لري، خو ته چې زما خوله ترې زما د اند له سموالي، زما د اند له اغيزې څخه ويريږي. تا خلک غولولي دي او نه غواړي چې غولونه دې بربنډه شي. آيا د ټولنې له فکري روغتيا څخه انديښمن ياست؟ نو ولې يې د آزاد فکر مخه نيسئ؟ د ټولنې فکري روغتيا د خرافاتو او جاهليت پر ضد په همدې واکسيناسيون کې نغښتې ده چې عوارض يې سملاسي د تعصب له لومړۍ تبې سره ښکاره کيږي. د عقل د روغتيا لپاره يوازې د فکر آزادي اړينه بريښي. هغه څوک چې د فکر او تعقل له غوړيدو څخه تاوان ويني د روښنپاله فکرونو مخې ته ديوال دروي او کوښښ کوي چې ولسي پرګنې د هرې ناندريزې خبرې پر ځای د هغوی قوطي شوي غولونکي احکام ومني او خپل اندونه د همدې قالبي احکامو پر بنسټ چې ورته ګټور ښودل شوي دي، برابر کړي. هغه پرګنو چې په دې توګه خپل فکري خلاقه ځواک له لاسه ورکړی وي، د حقيقتونو موندلو او د خپل ټولنيز ځواک د پيژندلو او د شعور موندنې او آن خپلو انساني حقوقو ته د پاملرنې لپاره د خپلې ټولنې د انديالو فکري فعاليت ته اړتيا لري؛ ځکه د هغه حقيقت موندل چې د دوکې او چل په کنده کې ښخ شوی وي عاشقانه رياضت غواړي او ښايي په آزاد اندي او له جاهلانه تعصب پرته ملاتړ يې وشي چې دا هم په ناچارۍ سره په دغه ډول شرايطو کې له پرګنيزو ولسونو څخه پوره نه ده.

د ضحاک يا برديا پيښه د دې اصل د ښودلو لپاره يوه بيلګه ده چې حقيقت څومره زيانمن کيدونکی دی او په ورته وخت کې د حقيقت له ځيرې څخه د دوکې د دوړې ليرې کول څومره ستونزمن دي. ښايي په همدې تالار کې داسې کسان وي چې له فردوسي سره د دې ډول تعصب درلودو او زما د خبرو له امله وغواړي زما ګوګل پيدا کړي او ژبه مې له ګوګله راوباسي؛ يوازې د دې لپاره چې زرکلن دروغ نن د هغوی د باورونو يوه برخه ده او ورڅخه لاس په سر کيدل ورته ناشوني ښکاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پخوانیو کسانو ویلي دي "لمر د سیوري لاندې نه پاتې کیږي او حقیقت به بالاخره یوه ورځ وویل شي." دا حکم شاید یو وخت د منبنت او د منلو وړ و، خو زموږ په عصر کې چې کوچنی تیروتنه کولای شي په لوی ناورین بدله شي، په هیڅ توګه د دې وخت نشته چې لاس تر زنې لاندې کښینو او د صبر لاره غوره کړو چې یوه ورځ نه یوه ورځ به حقیقت پر موږ مهرباني وکړي او د خپلو وریځو یوه څنډه به موږ ته راښکاره کړي.

نن هر یو له موږ څخه چې دلته سره ناست یو، باید خپل ځان په پرمختللي منطقي تفکر سنبال کړو چې وکړای شو د حقیقت وړم پیدا کړو او بې له څنډه پټځایي ومومو.

موږ په داسې یو عصر کې ژوند کوو چې نړۍ په بې شمیره پنډغالو ویشل شوې ده. په هر پنډغالي کې یې یو بت اوچت کړی او هر پنډغالی اړ شوی چې د یو بت عبادت وکړي. هیله من یم دوستانو چې نه خپل ځان وغولوئ، نه هم زما خبرې پرته له څه چې دي بل ډول تعبیر او تفسیر کړئ. زما اشاره مطلقاً د کَمْکي ځوانانو بت جوړونې او بت پالنې ته متوجه نه ده چې مثلاً نڅاګر مایکل جکسن یا حرفه اي بوکسر محمد علي کَلې ورته د خدای بڼه نیولې ده. زما اشاره د کیش شخصیت کوچنۍ، غمجنې او ډیرې شرمناکې ناروغۍ ته ده چې موږ ډیری ورباندې اخته یو، موږ چې په ټولیزه توګه ادعا لرو، لګن لګن خبرې رااچوو او مثلاً خپل ځان په داسې عالي افکارو او اندونو سنبال ګڼو چې د نوې بردګۍ له جغ څخه د بشریت ژغورونکي دي.

هو، نیغ په نیغه هدف ولم او شخصیت پالنه یادوم. همدا د نوي عصر شرمناکه بت پالنه یادوم چې موږ ټول ورباندې اخته یو او په هغې ټکې اوښتی چې د جلاتوب او ټولیزو نیتونو د شیندني لامل شوی او موږ هر یو په خپلو لاسونو شاوخوا د تعصب دیوالونه راچاپیر او ځان مو په هغو کې زنداني کړی. انسان د بشریت نومیالیو څیرو ته درناوی کوي او د هغوی د افکارو له ډیوې څخه رڼا اخلي، خو کله چې چې له خپلو ځمکني او ټولنیزو نومیالیو څیرو څخه د عبادت وړ آسماني بت جوړونې باندې پیل کوي، نه یوازې دا چې هغه نومیالي کس ته یې سپکاوی کړی، بلکې د همدې نومیالي کس د نیت پر خلاف، د دې پوه ښوونکي د تعالیمو پر خلاف چې غوښتل یې هغه د تعصب او ناپوهی له کندې څخه رابهر کړي، یو ځل بیا د تروږمو، ناپوهی، ابتذال او جاهلانه تعصب کندې ته ورغورځوي، ځکه شخصیت پالنه د ناچارۍ له مخې له ځان سره وچ مغزه تعصب او دګماتیک قضاوت رامنځته کوي او په خواشینۍ سره دا هغه ویروونکې ناروغي ده چې اخته شوې کس په خپل لاس خپلې ریښې په تربنځې (تیشې) وهي.

یو پوه او با فرهنګه انسان ولې باید د خپلو افکارو او باورونو په وړاندې تعصب ولري؟ تعصب لرل د یوه جاهل، بې منطقه او بې کلتوره سړي کار دی: د یو څه په اړه چې نشي کولای په منطقي ډول فکر وکړي، د یوې بشپړې جوړې شوې عقیدې په توګه یې مني او په اړه یې هم تعصب ښکاره کوي. یو لرګی ورته ښکاره کړه او ورته ووایه چې ته دې لرګي پیدا کړی یې، باید مخې ته یې په ورځ کې درې ځله ټوپونه او دانګونه ووهې او هر ځل دیارلس کرته ووایې زه شوږمبي یم. بیا نو ګوره! څو کاله وروسته بیا راشه او ورته ووایه خانه خرابه! دا حرکتونه چې کوې او دا اَوْتې بَوتې چې د عبادت په نوم شاربې، کومه معنا نه لري! ـ پوهیږئ څه به وشي؟ـ د هماغې لرګي لاندې چې عبادت یې کوي، څملوي دې د یو بدمرغه کافر په توګه دې یو غوږ تر بل غوږه پورې غوڅوي!ـ دې ته وایو تعصب. اوس نو مهرباني وکړئ دې شرمیدلي بنده ته ووایاست چې ولې د هغې ښاغلي تعصب یو جاهلانه کار دی، خو زموږ تعصب چې خپل ځانونه د درایت خاوندان هم ګڼو عاقلانه دی؟

د رژیمونو تبلیغات هم کښ مټ د ولس د همدې تعصب ښودنې له خاصیت څخه ګټه اخلي. لږ تر لږ موږ ایرانیانو کې تعصب ښودنه ډیره محسوس کیږي.

د تصوف له ستر غورځنګ څخه که سترګې پټې کړو او د هغې د پخیدلو او نفوذ لاملونه استثنا وګڼو، په بیلابیلو دلیلونو سره چې یو دوه نیم زره کلن دودیز خفقان یې د ایران په نامه ټاټوبي باندې تپلی دی، زموږ د هیواد اندیالوـ چې د قضا له مخې شمیره یې هم هومره کمه نه ده ـ هیڅکله په سمه د اندونو او عقایدو پاکوالی او ناپاکي او وړتیا او ناوړتیا او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سموالی او ناسموالی، لکه څرنګه چې ښايي له ټولنې سره شريک کړی نه دی. کله چې ولس غافل، ناپوه او بې سواده پاتی شي او جاهلانه تعصب يې ړوند کړي، اند او فرهنګ هم له خوځښت څخه پاتې کيږي او په خپل لاک کې محبوسيږي او په پايله کې، حرفه اي تبليغاتچيان کولای شي د عامه تعصب پر بنسټ خپل هر اند د منلو وړ وګرځوي. کله چې د شاه صفي په څير سرې خور او ظالم انسان ته د ظل الله لقب ورکړل شي، هغه انډيوال چې ټول فکر او ذکر يې الله دی، څه وکړي؟

بيلګه درکوم:

هغه پرتمين مبارزاتي بهير چې په کې يو ملت توانيدلی دی خپل ټول فرهنګ راڅرګند کړي او د هغې په مټ د نيواکګرو پوزه پر خاورو ومږي، په ايران کې د تصوف غورځنګ دی.

ټول پوهيږو چې ايرانيان هغه شين بڼ وغولول چې عربانو ورته د مساوات او عدل او انصاف په شعارونو ښکاره کړی و. د ايران ټولنيزو کړکيچونو دا غوليدل لا هم ګړندي کړل تر هغې چې ويلی شوو له هيواد څخه کومه دفاع ونشوه او دروازې له دننه د يرغلګرو پر مخ پرانيستل شوې. خو ايران ته په دننه کيدو سره عربانو خپل شعارونه هير کړل او داسې چلند يې له ايرانيانو سره پيل کړ چې په واقعيت کې د فاتح او مغلوب او د خواجه او برده چلند و. د صحرايي عرب* دا چلند په ايران کې هغه ځای ته ورسيد، چې پلي ايرانيانو به حق نه درلود پر خرو سپاره چيرته ولاړ شي. وقاحت يې هغه ځای ته ورسيد چې ويل يې که چيرې سپی، خنځير او ايراني د جومات له مخې تير شي، د عرب لمونځ باطل دی!

بې فرهنګه دښتي عرب هغه ملت ته چې پياوړی فرهنګ يې درلود او له خپلو هنري لاسته راوړنو سره يې زړه نښلونکې ليوالتيا درلوده وويل چې موسيقي حرامه ده، شعر مکروه دی، نڅا ګناه ده، تجسمي هنرونه (انځورګري، ډبرکيدنه، مجسمه کيندنه او څيره جوړونه) مطلق کفر دی. خو ايرانيان له خپل ټول فرهنګ سره راپاڅيدل او د دې پريکون په وړاندې ودريدل او جګړې ته يې ولاړل او د هماغه دين پر بنسټ يې چې د هر ډول فرهنګ، هنر او ذوق ځليدل يې په هغه ناورين ډول منع کړی و، د تصوف غورځنګ رامنځته کړ او مينه ناکه ځمکنی شعر او موسيقي او نڅا يې د قول او سماع په قالب کې خانقاه ګانو ته يووړله. ډيره ښکلې معماري يې د اسلامي معمارۍ په توګه راوړاندې کړه او په دې جومات او هغه زيارت يې داسې ګنبدونه جوړ کړل چې رنګ په هغوی کې د کنګل شوې موسيقي او طرحونه او انځورونه يې په حقيقت کې د نڅا د ممنوعه او ځېل شوې عقيدې ښکارندوي کوي. دې غورځنګ نه يوازې دا چې ايراني فرهنګ وژغورو، بلکې د ايرانيانو ټول عربي ضد او ملي احساسات يې هم د سمبوليکو عنصرونو او انځورونو په توګه د يوې ټوکې په توګه د اسلامي هنر په خورجين کې وردننه کړ. د اسلامي هنرونو انځورونه له دې پلوه په رښتيا هم

---

* احمد شاملو د ايران اندياله او ولسي او مبارز شاعر که څه هم په خپله د تعصب په وړاندې پريکنده دريځ لري، خو له بده مرغه لکه څرنګه چې وايي په موږ ايرانيانو کې دا تعصب ډير محسوسيږي، د عرب ولس په وړاندې له کرکجن تعصب څخه کار اخلي، هغه څو ځای عربو ته صحرايي، بې کلتوره او دښتي وايي او هيروي چې همدا د عرب ملت که له جغرافيايي پلوه په دښتو کې اوسيږي، خو فکرونه يې له آسمانه هم هسک دي. شاملو ولې بايد ادوارد سعيد، نزار قباني، محمود درويش، سليم جبران، صادق جلال العظم، جاحظ، خليل جبران، سميع القاسم او داسې نور عرب ليکوالان او په ورته وخت کې عرب پرمختللي غورځنګونه د خپل ايراني تعصب له امله هير کړي؟ په داسې حال کې چې شاملو عرب ته دښتي او صحرايي وايي، جاحظ د عربانو د دويمې او دريمې پيړۍ لوی ليکوال، د ايرانيانو په اړه داسې ليکي: «ايرانيان ويناوال لري، خو د ايرانيانو هره خبره او هره موخه چې لري د اوږد فکر، کار او د مستقلې هڅې او د مشورې او مرستې او د تفکر د ادامې او د کتاب د مطالعې ثمره ده. لومړنی يې يو علم لري، دويم يې څيړي او دريم يې پر هغه يو څه ډيروي...» - ژباړن

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مطالعې وړ دي: د ساري په توګه د جقه په نامه د بوټي طرحه هماغه د صبر ونه ده. هغه ونه چې د زرتشت له آئين څخه سرچينه اخلي او ايرانيانو ته يوه مقدسه ونه وه او د تلپاتې او ابدي زرغونتيا ښنه چې بې له شکه د هغې کتارونه مو د جمشيد د تخت په کيندنې کې ليدلي دي. د اسليمي د مشهورې طرحې قوسونه او دايرې هم که له ما وپوښتئ، وايم چې هماغه انار ـ زرتشتي مقدسه ميوه ـ دی چې سټايليزه شوی او ګل يې د اور لمبو ته پاتې کيږي چې د آتشکدو يادونه کوي او سر يې کياني تاج ته ورته والی لري.

پريږدئ چې يو تريخ حقيقت تاسو ته ووايم

دا پيچلی سيستم چې زموږ ماغزه دي که څه "زده" نه کړي، که "ياد نه کړي او تمرين ونکړي" دوه ټکيزه هم نه ارزي. که انسان له ليوه سره په يوه ځنګل کې لوی شي، نه يې ماغزه ورسره مرسته کولای شي او نه هم کولای شي خپل ناطق ځواک کشف کړي. د نړۍ له نورو ځايونو سره څه کار نه لرم، زموږ په خپل ايران کې د ملت پرګنو د خپل تاريخ په اوږدو کې د تعقل شونتيا، د تفکر شونتيا، د دې څيز چې ماغزه ورته وايي د کارولو شونتيا نه ده درلودلې. البته دا چې د يو ملت په تاريخ کې د خوارزمي او خيام او حافظ او بيروني او ابن سينا په شان نوابغ راځرګنديږي، بيله مسئله ده. لومړی دا چې خوارزمي او خيام او د دوې په څير کسانو نشو کولای ټولنيز انقلاب طرحه کړي او يا يې مخې ته يوسي او پوهه يې هم هومره نه وه چې د ولس په کار راشي، نو برغولي ورباندې کيږده! يوازې د حافظ په شان ستر سړی چې زما په اند په ټولو مهالونو او په ټولو ژبو کې د ټولو شاعرانو سرتاج دی، کله چې د ولس په لاس کې ولويږي برخليک به يې څه وي پرته له دې چې په ديوان يې فال ووينې؟

زه نه وايم چې زموږ د ملت پرګنې قاصر يا مقصر دي، خو زموږ تاريخ ښکاره کوي چې دغه ولس تاريخي حافظه نه لري، ځکه ايزه حافظه نه لري، هيڅکله يې هم له خپلو ټولنيزو عيني تجربو څخه څه نه دي زده کړي او هيڅکله يې ورڅخه ګټه نه ده اخيستې او پايله يې دا چې په هر ځای کې چې چاره هڅه ته رسيدلې ده، يوې څنډې ته شوي، له يوه ابتذال څخه بل ابتذال ته او دا عرضي حرکت يې د پرمختګ حرکت ګڼلی، ځان يې غولولی؛ زه د انقلاب کارپوه نه يم، خو هيڅکله مې سترګو له خودجوشه انقلاب څخه اوبه نه دې څښلې.

خودجوشه انقلاب هغه بې قوماندانه پوځ ته پاتې کيږي چې ډير د ماتې خوړلو او دښمن ته د نيواک د وخت ورکونې لپاره په کار راځي، نه د دښمن د ماتې او په کلکه ځپلو لپاره. هر هغه ملت چې تاريخي حافظه ونلري، انقلاب يې که هر څومره هم له مقطعي پلوه "پرتمين" توصيف شي، په پايله کې هغه ښه غوره کوي چې ووېل شول. يعنې پايله يې له يوه ارتجاعي شي سر راپورته کول دي او خلاقانه عمل به تر سره نه کړي. د زرتشتي مُغانو او روحانيانو د بلوسګرۍ په وړاندې چې چړه يې ورته په هڅه کې ښخه کړې، د عربانو دوکه خوري. ورونه ورته پرانيزي او دوه سوه کاله وروسته کله چې د عربانو له فشار څخه پوزې ته راځي او د تصوف غورځنګ رامنځته کوي، بيا يې هاتي د هندوستان په فکر کې لويږي او زرتشتي عناصر چې په هومره تاوتريخوالي سره يې ليرې اچولي دي، رامخې ته کوي او د عربانو د خوړولو لپاره له کياني تاج سره د انار د ګل د ورته والي له امله اسليمي طرحې پنځوي ـ هنر يې مخې ته ځي، خو عملاً ټولنه شاته درومي. شاه اسماعيل د سياسي لاملونو له امله رامخې ته کيږي تر څو مملکت شيعه کړي (څه چې ګواکې له سياسي پلوه ډير ښه دی ځکه هيواد له نابودۍ څخه ژغوري)، ولې دا کار په ډيره لويه بيه تماميږي: په ايران کې د پوهې او هنر او فرهنګ د لاسه ورکولو په بيه او همدا ډول د هغه نژدې نيم ميليونو انسانانو د مړينې په بيه چې دې ته چمتو نه دي بل مذهب ومني او نه غواړي چې له سنيتوب څخه لاس په سر شي او په خپل اذان کې ووايي علي ولي الله. خو همدا ولس چې د تورو له ويرې شيعيان شول يا يې په شيعه ګرۍ تظاهر وکړ، څو موده وروسته په بشپړ ډول دا موضوع هيروي او د تاريخي حافظې ځای يې داسې تعصب نيسي چې راشه او تماشه يې وکړه! آن مني که پنځه سنيان ووژني نيغ به نيغه جنت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته ځي. خپل پاچا ته چې په ورته وخت کې مذهبي رياست هم لري او پر ځان يې د علي د درشل د سپي لقب ايښودی دی، مرشد کل وايي او په رکاب کې يې د دين د لوړوالي لپاره توره وهي او نړۍ نيسي، په داسې حال کې چې د مرشد کل شپه او ورځ د شرابو په څښلو تيرېږي او د بل هيواد د پاچا د شرعي ښځې لاسته راوړلو لپاره د هغه هيواد خاوره په کڅوړه کې اچوي!

خپل مطلب ته راستانه شوو:

لنډه دا چې، انځورګري او نڅا او موسيقی او شعر لاس په لاس ورکړل او کټ مټ د اسلامي مرکزونو، د خانقاه ګانو له منځه په خوځښت راغلل او د دې فرهنګ چې له ښايست څخه ډک و، کوکارې آن ظاهراً د مسلمانو خلفاو په مانۍ کې هنګامې جوړې کړې. تر دې ځايه د مقاومت او مبارزې مشري د آزاد اندو او متفکرينو په لاس کې وه او د خلفاو د دربار د کلکې او سختې صوفي وژنې او د سرغړونکو صوفيانو له تري تم کولو سره سره، تصوف تر هغې ځای نفوذ وکړ چې خانقاه ګانې عملاً د مذهب په اصلي مرکزونو واوښتلې.

له بده مرغه دلته وخت نشته دا ښکاره کړم چې عربي اسلام څه و او هغه اسلام چې ايراني تصوف ورڅخه جوړ شو، څه و، خو کولای شم له خروار څخه د موټي د بيلګې په ډول د صوفيه مشرانو د معتقداتو يو کوچنی ټکی راوړم:

«صوفيان په خانقاه کې سره راټول شوي وو چې له بهر څخه د اذان غږ پورته شو: "الله اکبر" (خدای لوی دی). شيخ سر وخوځاوه او ويې ويل: ـ و انا اکبر منه (زه له خدای څخه لوی يم!)».

خو راځئ وګورو د تصوف خبره کوم ځای ته ورسيده؟ هيڅ. وروسته له هغې چې تصوف خپل ټولنيز ـ سياسي رول تر سره کړ، د ايران پاچاهانو هغه له فرهنګي او ملي منځپانګې څخه تش کړ او د بې غيرتی او مفتخورۍ او درويش مسلکی په بڼه يې واړاوه او ورڅخه يې يو خوشې شی جوړ کړ ترڅو بې له ځوريدلو وکړای شي د عربو خلفاو د دربار په نوکرۍ او مزدورۍ وویاړي او د هيوادپالو او خپلواکپالو وينه توی کړي.

البته دا لنډه او راغونډه شوې طرحه وه چې وړاندې مې کړه او شوني ده چې ځينې برداشتونه مې ناسم وي. دا طرحه مې د دې لپاره ورکړه ترڅو وويلی شم هغه ستر غورځنګ څه و او څه ترېنه جوړ شول. خو وروسته چې مغرضو مزد قلمه تاريخ ليکونکو چې د ورځې په سياست سره يې خبرې وکړې، تصوف د هماغه لومړيو نه له مفتخورۍ او درويزګرۍ او درويش مسلکی پرته بل څه نه و او موږ هم دا حکم د يوې نازل شوې وحې په توګه ومنو.

که ويلي يې دي چې انسان وژونکی دوکه مار او اپورچونيست انوشيروان د عدل او انصاف ښبه ده، دا حکم موږ هم د نازل شوې وحې په توګه منلې ده او که فردوسي تيروتنه کړې يا يې له چلماري کار اخيستی او د ضحاک اسطوره يې په دغې بڼې اړولې ده، آن زموږ تحصيل کوونکو او حقيقت ليوالو د هغه دا حکم هم د نازل شوې وحې په توګه منلی دی.

ما د تصوف د غورځنګ او د ضحاک د اسطورې په اړه د ناسمه قضاوت موضوع د دوو تاريخي بيلګو په توګه مطرح کړه چې تاسو ښاغليو دوستانو ته ښکاره کړم چې حقيقت څومره زيانمن کيدونکی دی. دا بيلګې مې راوړلې ترڅو خبر ووسئ چې څومره حرمونې زموږ د قضاوت او برداشتونو په لاره کې ناست دي چې کولای شي په يوه جادو سره ورګه شړومبې او سپين تور ښکاره کړي او رنګ شوی پيل مرغ د کوپلې پر ځای موږ ته ښکاره کړي. دا بيلګې مې ځکه راوړلې لکه څرنګه چې مې د خپلو خبرو په لومړيو کې وويل ترڅو زما د انديښنو د څرګندولو لپاره لاره پرانيزي؛ هغه ځورونکې انديښنې چې له سبا، له راتلونکې مې روح توږي او اره مې پر هډوکو راکاږي. اوس چې مې دا زمينه برابره کړې ده، کولای شم تاسو ته ووايم که د پولې دننه د تعصبي شرايطو له امله د ټولنې روڼ اندو ته د انساني او ټولنيز رسالت لپاره د عمل کوچنی امکان نشته، له تاسو چې زده کړې لرئ او د ټولنې پوه کسان ياست او دا نيکمرغي مو هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

درلودلې چې څه موده له اختناق څخه لیرې ځان روزنه وکړئ، په هیڅ توګه د منبت نه ده چې هر حکم او هر ایزم یوه نازل شوې وحې وګڼئ او دمخه جوړ شوی هر حکم ناسنجیده او بې له فکره ومنئ. دا امکان تاسو ته شته چې څه موده د آزاد اندۍ له نعمت څخه برخمن ووسئ، نو له دې شونتیا څخه تر هغه ځای پورې چې کولای شئ ګټه واخلئ. که د ایران د پوهنتونونو له یوه محصل څخه دا خبره د منلو وړ وي چې په ناجوړه شرایطو کې د هر ډول مات او ګوډ حکم په منلو اړ دی او د دې حکمونو د ګوډوالي د اټکل کولو لپاره کومه وسیله په لاس کې نه لري، خو داسې یوه خبره ستاسې څخه د منلو وړ نه ده.

تاسې ته د خبرو او ناندریو وخت شته. تاسې دې بحثونو، ناندریو او فکري راکړې ورکړې ته اړتیا لرئ، دنده مو ده، ناچاره یاست، ځکه چې زموږ سبانی ژوند له هغې سره تړاو لري. ځکه که سباته بیا تیر وځئ، زموږ ژوند او روغتیا په خطر کې اچوئ او که زه په ناسمې لارې ولاړ شم تا هم کږلیچونو ته کاږم. د لږ پوهیدنې خطر د نه پوهیدلو له خطر څخه ډیر دی. زموږ پخوانیو خلکو ربښتیا ویلي دي چې: "نیمچه حکیم د ځان بلا، نیمچه ملا د ایمان بلا." د ولسونو ناپوهي یو بالقوه خطر دی، ځکه په ناځاپي ډول راپاڅیږي او بې فکره او بې هدفه لاس په عمل وهي؛ خو که ته ونشې کړای سم فکر وکړې، دا بالقوه خطر په یو ناورین بدلیږي.

تاسې باید هره شیبه ځان محاکمه کړئ چې آیا واقعاً هغه څه چې وایم او کوم یې، سم دي؟ آیا کولای شم بې له اندیښنې او بې پروا ادعا وکړم که له خپل انساني شرافت څخه وغواړم زما د اندونو او برداشتونو د روغتیا ضامن شي، له یوې شیبې شک پرته دا ضمانت به ومني؟ تاسې حق نه لرئ چې لږ پوه شئ، حق نه لرئ ورپیږئ، حق نه لرئ تیر وځئ، ځکه یوازې لیوني کولای شي خپل خیالونه نګه حقیقت وګڼي او د تیروتنې له شونتیا څخه چرت یې هم خراب نشي.

پریږدئ چې وروستی خبره وکړم: تاسې حق نه لرئ پر هیڅ یو حکم او آیت چې له پخوا څخه نن ته رارسیدلی او په پټو سترګو مو هغه منلی دی، ایمان ولرئ. له مطالعې پرته ایمان د بشر د پرمختګ په لاره کې خنډ دی. یوازې دروغ او چال له خپلو اتباعو څخه د مطلق ایمان غوښتنه کوي او هغوی ته تلقینوي که شک وکړئ مخ مو توریږي؛ ځکه یوازې او یوازې شک دی چې انسان حقیقت ته رسوي. هغه انسان چې حقیقت موندنې ته ژمن دی، هیڅ دګم، هیڅ فرمول، هیڅ آیت نه مني مګر دا چې په هغې کې لومړی تعقل وکړي، هغه د منطق او عقل په کارځای کې اټکل کړي او هغه وخت وربانده‌ې باور پیدا کوي چې حقانیت یې په یقیني علمي او منطقي دلایلو سره ومومي. کله چې دیالتیکي منطق ما څوابولی شي چې د دوو ویالو اوبه په یوه اندازه نشي کولای ما لوند کړي، زه حق لرم په تاریخي تجربو هم شک وکړم؛ مګر دا چې د یوې تاریخي تجربې د بري شرایط زما د ټولنې له شرایطو سره د سر ویښته په اندازه هم فرق ونکړي ـ بې له ګمانه چې د دوو ټکو تر منځ تر ټولو لنډ واټن مستقیمه کربښه ده، خو په هندسه کې یې موږ ته ویلي دي چې همدا له لمر څخه روښانه ټکی ترڅو په علمي توګه ثابت نشي، د منلو وړ نه دی، خو موږ له دې سره سره په هغو خوشیو شیانو ایمان راوړی که چیرې د عقل په سترګه یوازې کوچنۍ بځرکي ته هم وګورو، پر خپل شوده توب به وخاندو.

د نړۍ په شته ادیانو باندې یوه ځغلنده کتنه وکړئ:

دیني او مذهبي ایمان او اعتقاد، له بت پرستۍ څخه د موسی تر دین او له بودیزم څخه د زرتشت آئین او مسیحیت او نورو نورو پورې، معمولاً د یوې ور تړلې صندوقچې په توګه په ارثي ډول له والدینو څخه اولادونو ته لیږدول کیږي. په قاطعیت سره ویلی شم موږ ټول چې د دې چت لاندې راټول شوي یو، که مذهبي واوسو نو په هغه مذهب باور لرو چې زموږ والدینو درلودلی دی. البته دلته د مذهب په هکله خبرې کوو، نه د دین. دین، اصلي او لومړنی تنه ده. د تاریخ په بیلابیلو پېرونو کې؛ دین، په بیلابیلو دلیلونو انشعاب کړی او ګڼ څانګه مذاهب تری پیدا شوي او خپله لاره یې غوره کړې ده. لکه چې د اسلام دین څو اویا څانګې یا مذهبونه درلودل چې نن نژدې یو سلو دیرش څلویښتو ته رسیدلي دي. طبعاً هر مذهب هم ځان ته د روحانیت ټولنه لري. د هر مذهب د روحانیت د ټولنې وګړي هم په ناچاره باور لري

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې یوازې د دوی مذهب په حق دی او نور مذهبونه او ادیان کفر دي او ډېره لویه غلطي کوي. دا هم قبول، ځکه که داسې باور ونلرئ نو باید ولاړ شئ او بل دین خپل کړئ.

اوس نو موږ د یوی شیبې لپاره د جهان شته مذهبونه د کفر او د دین په دعوا پر ځمکې پرېږدو او په خپله الوځو او له بهر، له هغې پورته ورته ګورو:

مسیحي (له کاتولیک او پروتستان او انجیلي او کواکر او ګریګوري او ارتودوکس سره کوم کار نلرو، ځکه دا ټول د کورنیو جګړو مقولې دي)، مسلمان (د سني او شیعه او حنفي او حنبلي او د اسلام له نورو مذهبونو سره هم کار نلرو)، بودایي (له شینتو او کنفسیوسي او دائویي سره یې هم کار نلرو)، برهمني، زرتشتي، مهري، مانوي، بت پرستی، لمر پرستی، اور پرستی، شیطان پرستی، غوا پرستی، یهودي او... ټول په دې باور دي چې زما مذهب په حق دی.

ښه، موږ چې تللي یو پورته او له هغه ځایه دا ټول ګورو، یوه پوښتنه راپیدا کیږي:

بالاخره دا ټول مذهبونه خو نشی کیدای چې په حق وي. عقل حکم کوي چې له دې ټولو څخه یوازې یو یې باید پر حق وي. زما موخه البته یوازې یو مثال دی او د مناقشی بیلګه نه ده. او زه هم په هغه مقام کې نه یم چې د دې مذهب یا هغې مذهب د حق او ناحق یا د ردولو په اړه حکم وکړم. خو دا ویلی شم چې زه یوازې د هغه بودایي کاهن په ادعا چې بودیزم په حق ګڼي، شونې نه ده چې ایمان راوړم، ولې؟ یوازې په دې ساده دلیل چې هغه خپل مذهب له نورو مذهبونو سره له ارزونې وروسته نه دی غوره کړی، بلکې مذهب یې ورته په ارثي توګه رسیدلی او بې له منطق او د انتخاب له حق پرته یې منلی دی، نو ولې یې ادعا سمه وي. خپله بودایي توب یې په ارث وړی او له همدې امله په سستی سره وایي چې بودایي دین په حق دی؛ که هغه د یوه بت پرست په کورنۍ کې زیږیدلی وای او بت پرستي یې په ارث وړې وای، ویل یې بت پرستي په حق ده. آن که یوه شیبه هم ومنو چې په رښتیا هم بودیزم یو په حق دین دی، بیا هم د هغه ښاغلي خبرې زړې ببولالې دي.

با شعوره انسان یوازې په هغه شي باور پیدا کوي چې په خپله یې په منطقي تجربې سره هغه تر لاسه کړی وي. په عیني، علمي، عملي، قیاسي، فلسفي او د ټولو وختي او ځایي شرایطو په دخالت سره یې تر لاسه کړی وي.

انسان یو منطقي متفکره موجود دی او ناچاره باید هومره مغرور وي چې بسته بندي شوي احکام د خپل مستقیم تعقل له دخالت پرته ونه مني. د احکامو منل او پر هغې تعصب ښودل انساني شرافت ته سپکاوی دی. له بده مرغه ښایي ومنو چې موږ ډېر شیان منلي دي یوازې د دې لپاره چې یوه شیبه هم بهر ته نه یو تللي او له بهر، له هغې پورته مو هغې ته کتلي نه دي.

عقیدیتي جګړې او ناندرې یوازې پر دې پیل کیږي چې د دعوا یو اړخ هم حقیقت ته د رسیدلو غوښتونکی نه دی او یوازې غواړي خپله ضعیفه عقیده پر نورو ومني. او دا ډول جګړه او مرافعه د همدې لپاره ډېره سپکه او بې ارزښته او بې اعتباره او زرګري او بې بنسټه او په پایله کې ناهیلي کوونکې ده. له امریکا سره ټلیفوني خبرې کوم. هغه خوا وایي چې د سهار اته بجې دي او زه وایم چې د شپې اته بجې دي او دواړه هم رښتیا وایو. خو دعوا مو پورته کیږي، ځکه چې یو بل په دروغو تورنوو. هغه له کړکۍ څخه بهر ته ګوري او پر ما چیغه وهي: له دې ځلانده لمر سره ځرنګه ځان ته اجازه ورکوې چې ما وغولوې او دومره بې خونده دروغ ووایې؟

زه هم له کړکۍ نه بهر ته ګورم او چیغه وهم چې: یا خدایه! وګوره حرمونی ځرنګه غواړي پر ما ملنډې ووهي!

او زرګري جګړه پیل کیږي، په داسې حال کې چې موږ هیڅ یو دروغجن نه یو؛ یوازې آسمان د کوهي د سر په اندازې ګورو، یوازې د یو بل په شرایطو نه پوهیږو، پوهه او هوښیاري نه لرو او په خپلو سطحي برداشتونو او استنتاجاتو کې وختي او ځایي شرایطو ته دخالت نه ورکوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آیا دا حیرانوونکی شی، دا د مغز په نامه وسیله او فکري سیستم چې یوازې او یوازې پر دې څمکه د هغه په تملك کې دی، او له دې سره سره غالباً ناروغ ډولو احکامو پسې پسه ډوله ګرځي او دا د فکر کولو ښایسته ویاړلې وسیله بېکاره پریږدي او ورځخه معطله وسیله جوړوي؛ د انسان مقام ته سپکاوی نه دی؟

خبره رالنډه کړم

پر ولسونو هیڅ ډول اعتراض نشته چې دا ډول او هغه ډول فکر ولري یا داسې او هغسې عمل وکړي، خو پر زده کړیال قشر چې هم د ځان او هم د ټولنې د برخلیك په اړه اندیښنه لري، د متفکره ماغزو پر صاحبانو اعتراض شته. پر هغه محصل چې له آزادۍ محروم دی او د بحث او پلټنې وخت ورته نه ورکوي کوم اعتراض نشته، خو پر تاسې چې د پلټنې او مباحثې او د فکري راکړې ورکړې له امکاناتو څخه برخمن یاست، اعتراض شته. په ځانګړې توګه چې تاسې خپل ځان څنډې ته نه کاږئ، او نه وایاست چې په ما یې څه، هڅاند یاست او مسوولیت منئ، نو پر تاسو ده چې د هغې ټولنې پر ځای په ژوره توګه منطقي فکر وکړئ چې د منطقي تفکر شونتیا له هغې اخیستل شوې ده.

ښه، اندیښنه پاروونکې پوښتنه زما دا ده:

ـ تاسې ځوانان چې سپیځلي خلك یاست، له ځانګړې ختې څخه جوړ شوي یاست، په نوم او ډوډۍ پسې نه ګرځئ، یوازې د ټولنې ګټه او روغتیا غواړئ او د عقیدې لپاره خپل سر ورکوئ، د کار په کوم ځای کې یاست؟ څه تګلاره په لاس کې لرئ؟ څه غواړئ وکړئ؟

چا زما دې دردجنې پوښتنې ته ځواب نه دی ورکړی، تاسې خپل ځان ته څه ځواب ورکوئ؟ که زړګی مو نه ماتیږي، زه یې په خپله وایم. ګمان کوم ځواب به دا وي چې:

ـ د سبا فکر سبا ته!

دومره باید ووایم چې ستاسې لپاره خواشینی یم.

له دې پوښتنې هم تیریږم او یوه بله پوښتنه، نرمه پوښتنه کوم:

ـ سبا څه باید وکړئ؟ آیا تاسې له خپل ځان نه یو څه جوړ کړي دي چې سبا په کار راشئ؟ په انتقادي نظر مو ځانته کتلي دي چې وګورئ فرهنګي بیخ بنسټونه مو په کوم حال کې دي؟

زموږ د ملت زیات شمیر اولادونه چې له هیواد څخه بهر زده کړې کوي، له ایران نه د وتلو پر مهال په دوو کاملاً ښکاره دلیلونو روغ فکري بیخ بنسټ نه لري. لومړی په دې دلیل چې اصولاً په هغه عمر کې نه دي چې فرهنګي چارې او ملي هویت ورته اهمیت ولري یا یې زموږ د هیواد له ټولنیزو شرایطو څخه لازمه پوهه تر لاسه کړې وي، او دویم په دې دلیل که چیرې هم دې چارو ته یې پام ګرځولی وي، د هیواد سیاسي فضا هغه فضا نه وه چې په هغې کې په آزاده توګه توانیدلی وي د دې چارو په اړه فکر او ارزونه وکړي. یو دا چې دې ډول ګټورو څیړنو او پلټنو لپاره منابعو ته د لاسرسي شونتیا نشته، بل دا چې کومې شمیرنې او معلومات چې درکول کیږي، د اعتماد وړ نه دي. په یوه وینا چې دروغ پر درې ډوله دي: کوچني، لوی او شمیرنې. آن ټولنپوهان مو زموږ د ټولنې د حقایقو په اړه سمه پوهه نه لري. نو کاملاً طبیعي ده چې زموږ ډیری ځوانان د هیواد نه د وتلو پر مهال د هغې تنکۍ لښتې په شان دي چې له یوې ونې څخه یې غوڅه کړئ او هیڅ ریښه له ځان سره ونلري. که زما غوندې په دې عمر او وخت کې جلا وطنی ته اړ شي، په هر حال ریښې له ځان سره راوړي، خو یو ځوان محصل د یوې قلمچې په شان دی؛ هغه تانده نیالګی دی چې تازه یې له ونې پرې کړی وي او په دې پردۍ خاوره کې یې ښخ کړی وي او کومې ریښې چې نیسي، ناچاره له همدې اوبو او خاورې یې نیسي. منم چې ریښې نیسي خو په هغې خاورې کې چې د هغه نه ده او سبا چې وطن ته ستون شي، هغه ریښې له ځان سره وړي چې بدلې دي، زموږ فرهنګي جغرافیې سره پردۍ دي او ورسره نه جوړیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه د زړه له کومې هیله من یم چې په خپل دې قضاوت کې یو سلو اتیا درجې تیروتلی ووسم، خو تر هغه ځایه چې مې د هیواد نه بهر د محصلینو له ټولنو سره اړیکې درلودلي او په سترګو مې لیدلي دي، په هغوی کې مې د دې ډیرې زیاتې حساسې موضوع په اړه کومه اندیښنه نه ده لیدلې.

ډیر دوستان مې لیدلي چې ظاهراً د هغوی په خیال ایراني چاپیریال لري. یعنې شنه قورمه خوري؛ له چمبې سره د حوض په شاوخوا کې نخیږي؛ د کاباره اي نڅاګانو پر ځای د بابا کرم نڅا غوره ګڼي؛ که مذهبي عقیده ولري، لمونځ کوي او روژه نیسي؛ کومه غوښه چې خوري د هغې د حلالو د څرنګوالي په اړه ډیر حساسیت ښکاره کوي او یو شمیر یې هم د غوښې خوړل بالکل پریږدي او که ونشي کړای پړونی په سر کړي، له دستمال سره ګوزاره کوي. له خپلې خواښې، اوښې، خینې او ورندار سره د یوه چت لاندې ژوند کوي او په دې غلط ګمان چې خپل دسترخوان پر ځمکې هواروي نو خپل ملي فرهنګ یې ساتلی دی او ایراني پاتې شوي دي. عادت له فرهنګ سره غلطوي او خپل ځان غولوي، ځکه هیروي چې نازبین ته یې آن خپله مورنی ژبه یاده نه ده او له پارسي څخه یې یوازې د پدرسوخته کلمه زده کړې ده چې په معنا یې هم نه پوهیږي او په امریکایي ګړدود ورڅخه ډیر تماشایي شی جوړیږي!

ما په خواشینۍ سره ډیر نړۍ لیدونکي زده کړیالان لیدلي چې د خپل هیواد د سبا په اړه هډو هیڅ اندیښنه نه لري. ډیر زده کړیالان مې لیدلي دي کله چې سبا وطن ته ستانه شي، د یوه بهرني مشاور په شان به یو پردی موجود وي بې له دې چې ایراني فرهنګ سره کومه آشنایي ولري؛ له خپل تاریخ، له خپلو ادبیاتو، له خپل هنر سره کومه آشنایي ولري او بالاخره به یو اړخیزه او نه خلاقیت لرونکی موجود وي، که ډیر ښه یې وګڼئ نو یو ماشین یې ګڼلی شئ. دلته چې وطن یې نه دی هم پردی دی او هلته چې وطن یې دی هم پردی دی.

په دې یا هغې رشتې کې د تخصص درجې ته رسیدل په هیڅ توګه د فرهنګ او د فرهنګي هویت موندنې په معنا نه ده او هغه ځورونکې پوښتنه چې تل ما ته راولاړیږي دا ده چې سبا زموږ هیواد به د دې زده کړیالانو هر یو تن ته اړتیا ولري، آیا سبا چې دغه ځوانان هیواد ته راستانه شي یوازې لیسانس او پوهاندي او له پوهاندۍ پورته یا په دې او هغې علمي رشتې کې دیپلوم لرل به زموږ د هغو ټولو اړتیاو د پوره کولو لپاره بس وي؟

د خپلو خبرو پای ته رسیدلی یم، زما زیات ګړیدل تاسې ټول ستومانه کړي یاست، خو پریږدئ دوستانو یو ځل بیا هغې مطلب ته ستون شم چې له دې مخکې مې وویل:

انسان چې له یو مختنق چاپیریال څخه خوشې کیږي، لومړنی احساس چې د خپل فکر او عقیدې د آزادۍ څخه لاسته راوړي، هغه یې هیجاني کوي او دا ډیره طبیعي موضوع ده. دا احساس چې انسان کولای شي د عقایدو د تفتیش د شبکې د مامورینو د څارنې له ویرې پرته په اعتماد او خپلواکۍ او بشپړ واک سره د ځان لپاره عقیده او فکر ټاکي، ډیر ښادي بخښوونکی دی. خو دا احساس ځینې وخت د خویدلو لامل او کله د دې لامل کیږي چې موږ بې له فکر او تعقل څخه لومړنۍ عقیده چې ورسره مخامخ کیږو ومنو؛ یعنې په مطلقه او مجرده توګه او بې له دې چې فکر وکړو دا عقیده د ایران په فرهنګي شرایطو کې د کارولو وړتیا لري که نه. زه باید دا احتمال ومنم چې دا یا هغه عقیده مې په ښه نیت خو په ټپو سترګو منلې ده، نو نه ښایي چې د هغې په اړه وچ تعصب وښیم. باید دا احتمال ومنم چې شاید نورو کسانو هم زما په ورته شرایطو کې عقیدو ته لاسرسی موندلی وي، نو عاقلانه نه ده چې له هغوی سره دښمني او شخړه پیل کړم، ځکه د دې تعصب ښودنې او د سرتمبه توب پایله له ځانګې ځانګې کیدنې پرته بل څه نه دي؛ له ګوښه کیدنې، کوچنی کیدنې، جلا کیدنې، زیانمن کیدنې، کمزورې خورې ورې هستې جوړونې او له واقعیتونو څخه لیرې پاتی کیدنې پرته بل څه نه دي.

"څوک چې دوستان نه دي، دښمنان دي"، هغه احمقانه شعار و چې اصلي شعارورکوونکي یې هم وخوړل. موږ حق نه لرو داسې فکري چلند ولرو. موږ حق نه لرو د خپلو تیوریګانو نه دګم شیان جوړ کړو او د خپلو سیاسي کتابونو په آیتونو مذهبي ایمان پیدا کړو او جاهلانه تعصب وښیو. دا زموږ فرض دی کوم شیان چې مو سم ګڼلي دي په یو بشپړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دموکراتیک چاپیریال کې، له شرمناکه قشري تعصب څخه آزاد چاپیریال کې، په یوې روښانه فضا کې چې هلته یوازې عقل او منطق او استدلال د درناوی وړ وي؛ له هغو نورو شیانو سره چې نورو سم ګڼلي دي محک ته وړاندې کړو، که موږ تیروتي وو، نور به زموږ د لارې څراغ شي او که نور په خطا ځي موږ به یې د خویدلو مخه ونیسو.

موږ له ډیرو اړخونو څخه د فکري راکړې ورکړې او د متقابل تفاهم لپاره یو آزاد چاپیریال ته اړتیا لرو:

۱ـ هیڅوک ادعا کولای نشي چې زه سم فکر کوم او نور غلط. د داسې ځانځانی اعتقاد لرل سوچه شوده توب دی.

۲ـ که د یو فکر د حقانیت او روغتیا شونتیا لیدل کیږي، هغه فکر لزوماً باید تبلیغ شي. د داسې فکر منفردول او څنډې ته شړل بې له شکه جنایت دی.

۳ـ موږ هر یو تن باید کوښښ وکړو چې منطقي کسان ووسو او دا خصلت یوازې د نورو عقیدو له خلکو سره د خبرو اترو او د بحث له لارې لاسته راتللی شي.

۴ـ دګماتیکي عقیدې چې د انسان په باور کې په ډبرې بدل شوې دي، یوازې د فکرونو او اندونو د تبادل او تقاطع له لارې کیدای شي لیرې وغورځول شي. هغه څوک چې له نورو سره له فکري تقابل څخه ډډه کوي، متعصب دی او تعصب له جهالت او ناپوهی پرته بل مفهوم نه لري.

۵ـ حقیقت یوازې د فکرونو په دموکراتیک اصطکاک راڅرګندیږي او موږ باید هغه ډول کسان ووسو چې له حقیقت پرته بل څه ته سر ټیټ نه کړو. او له هغه څه پرته چې حقیقي او منطقي دی، بل څه ته د سپیڅلتیا په سترګه ونه ګورو آن که له آسمان څخه نازل شوی وي.

زموږ هیواد سبا د دې ډول روحیاتو کسانو ته اړتیا لري ترڅو ټول ځواکونه یو موټی پاتې شي، او زما پوښتنه دا ده:

ـ آیا له ځان نه مو د هیواد د راتلونکې لپاره یو ګټور کس جوړوئ؟

خو دا هغه پوښتنه ده چې ځواب یې باید یوازې تاسې ته قناعت درکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳۸۷

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library